

Školní program proti šikanování

(příloha Minimálního programu školy)

Motto:

Nejúčinnější a nejlevnější prevencí je zdravá výchova dětí v rodině a ve škole.

Dobrá výchova dětí je i programem prevence jednotlivých zdraví poškozujících a život znehodnocujících závislostí a jevů.

Šikana je forma násilí (agrese), která ve škole ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání. Při jejím výskytu dochází k narušení pocitu bezpečí žáků, pedagogů, případně dalších zaměstnanců školy.

Šikanování je agresivní chování žáka/žákyně, nebo skupiny žáků/žákyně vůči pedagogovi, jinému žákovi/žákyni, případně proti skupině žáků.

Jedná se o opakované chování, které je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně anebo sociálně.

Šikana je charakteristická nepoměrem sil mezi agresorem a obětí, bezmocností oběti, nepřijemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Vedení školy vytváří zdravé a bezpečné sociální klima školy, prostředí přátelské vůči žákům, všem pracovníkům a rodičům, prostředí, ve kterém je žák úspěšně zařazen do třídního kolektivu a může se harmonicky rozvíjet.

Osobou, která je pověřena dohledem na vyšetřování případů „možné“ šikany je metodik prevence 2. stupně a ředitel školy PaedDr. A. Herrmann, se kterým třídní učitelé konzultují možné problémy.

Důraz klademe na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů a snažíme se včas zabývat narušenými vztahy ve třídě a případné náznaky šikany okamžitě řešit.

Na prevenci šikany a při řešení jednotlivých případů učitelé spolupracují podle předem dohodnutých postupů zapsaných v Krizových plánech.

Mezi hlavní cíle programu pak patří úzká spolupráce s rodiči, neboť pouze účinná spolupráce rodiny a školy je předpokladem úspěchu v oblasti prevence šikany a dalších rizikových jevů chování.

Máme vypracované Krizové plány“ pro správné řešení situace při podezření na šikanování nebo při jejím zachycení.

Co nabízíme a co už umíme proti šikaně dělat?

- Bereme vážně všechny informace, se kterými se nám svěří žáci či jejich zákonní zástupci.
- Každou informaci neprodleně prošetříme podle postupů dohodnutých v Krizových plánech.
- Se zákonnými zástupci se podělíme se o všechny informace, které poskytovat můžeme a společně budeme hledat řešení nastalých situací. Nabízíme maximální spolupráci a otevřenost.
- Zákonným zástupcům poradíme, kam se obracet pro odbornou radu, kde sehnat další informační zdroje a v nutných případech domluvíme společné setkání s odbornými pracovníky.
 - Víme, čeho si máme všimnout – přímých a nepřímých varovných signálů chování žáků
 - Víme, jak odhadnout stupně šikany.
 - Víme, jakých konkrétních chyb se máme při vyšetřování jednotlivých stupňů šikany vyvarovat.
 - Máme speciální krizové plány, které nám pomáhají rychle reagovat, jakmile vyhodnotíme informace z šetření.
 - Víme, že musíme šikanu řešit komplexně, proto spolupracujeme s odborníky tam, kde končí naše profesní kompetence.

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání, „zavlečení Covidu 19“ do třídy, špatných studijních výsledků apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení ke spoluúčasti na nich (krádeže, ...);
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;

- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními, při skupinových pracích ve třídě nechce být se žákem nikdo ve skupině
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů, žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou často poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- žák má často zašpiněný nebo poškozený oděv;
- žák stále postrádá nějaké své věci;
- žák odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- žák mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- žák začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- žák má často odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Základní pravidla Masarykovy ZŠ pro vytváření a udržování bezpečného školního prostředí:

1. Hodnotový rámec školy

Vedení školy zastává hodnotu bezpečného prostředí ve škole ruku v ruce s hodnotou vzdělávání a připouští riziko výskytu šikany. Škola je postavena na demokratických principech respektujících identitu a individualitu každého svého člena a odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě. Škola podporuje solidaritu a toleranci, vědomí sounáležitosti, podporuje spolupráci, rozvíjí vzájemný respekt. Všichni pedagogičtí pracovníci vnímají vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce.

Hodnotový systém školy je pro všechny jasný a srozumitelný a jsou zajištěny podmínky pro jeho aplikaci v praxi. S deklarovanými hodnotami korespondují pravidla a předpisy školy a také se odrážejí v konkrétních postojích školy a řešeních vzniklých situací.

Objeví-li se šikana, přistupuje škola k řešení včasné, otevřeně a zajišťuje bezpečí pro všechny zúčastněné.

2. Na vytváření bezpečí se podílejí všichni zúčastnění

Na utváření bezpečného prostředí ve škole participuje svým dílem každý účastník výchovně vzdělávacího procesu. Jsou jasně určené odpovědnosti a kompetence směrem od ředitele a jeho zástupce, k pedagogům, ostatním zaměstnancům školy, žákům, rodičům a ke členům školního poradenského pracoviště (výchovný poradce, školní metodik prevence a školní speciální pedagog), které jsou adekvátní jejich roli a možnostem. Je důležité, že škola při vytváření bezpečného prostředí získává pro spolupráci také rodiče např. seznamovacími schůzkami s pravidly školy, hodnotami školy, prostřednictvím webových stránek, na třídních schůzkách apod.

Sociální klima školy (a nepřímo také každé třídy) je ovlivněno i osobou ředitele školy, který škole zprostředkovává většinu oficiálních požadavků, výrazně působí na řešení vzniklých problémů, má možnost svými zásahy ovlivňovat postoje či názory všech zaměstnanců školy. Na úrovni třídy je jedním z hlavních spolutvůrců sociálního klimatu třídní učitel, který může výrazně ovlivňovat atmosféru třídy a postavení jednotlivých žáků svým přístupem k žákovi, k vedení hodiny, ke klasifikaci a k řešení problémů.

3. Škola zajišťuje základní materiální a organizační podmínky

Vedení školy zajišťuje kvalitní podmínky žákům i pedagogům pro naplňování jejich základních biologických potřeb a pro možnost hájit svou osobní zónu, což je nezbytným předpokladem pro pocit bezpečí jako takový. Bez dosažení základního zážitku bezpečí neprobíhá další sociální učení. S tím souvisí např. to, že každý může svobodně a bez nadbytečné pozornosti provádět základní biologické potřeby (zejm. pitný režim, stravovací režim a dostupnost toalet); žáci i pedagogové mohou držet své osobní věci v bezpečí; a je umožněn volný pohyb v době přestávek.

4. Škola má nastavena pravidla v chování a důsledky za jejich nedodržení

Škola má nastavena jasná pravidla v chování, která platí pro všechny v prostředí školy a jsou specifikována ve školním řádu. Do jejich tvorby jsou zapojeni všichni pedagogičtí pracovníci školy. O těchto pravidlech a jejich důsledcích jsou všichni ve škole dobře informovaní a rozumí jim. Pedagogové a ostatní zaměstnanci školy znají své pravomoci a aplikují pravidla chování stejně jako důsledky za jejich nedodržení jednotně a konzistentně pro všechny žáky.

Ve třídách jsou nastavena třídní pravidla, která nenahrazují ani nezdujují školní řád, neobsahují tedy již regulace ve školním řádu obsažené. Třídní pravidla jsou živým nástrojem a trvalým procesem sociálního učení. Na jejich tvorbě a na reflexi jejich dodržování se podílejí spolu s třídním učitelem samotní žáci. Na smysluplnost třídních pravidel dohlíží třídní učitel.

5. Škola má nastavený systém včasné identifikace varovných signálů

Za tímto účelem má nastavené postupy komunikace a zajištění informovanosti o rizikových jevech, tedy systém vzájemné komunikace o signálech, výskytu porušení pravidel, nebo jiných rizikových faktorech, který je jednoduchý, přehledný a umožňuje rychlou výměnu informací. Pedagogové jsou seznámeni se sociálním klimatem tříd, ve kterých pracují, je zajištěna pravidelná a včasná komunikace mezi školním metodikem prevence, třídními učiteli a celým pedagogickým sborem. Škola podporuje pedagogy, další zaměstnance i žáky, aby si všímali rizikových prvků šikany.

Nejdůležitějším prvkem v předávání informací zůstávají společné sborovny, kde dochází k častým kolektivním diskusím nad chováním jednotlivých žáků.

Vedení školy pravidelně monitoruje, v kterých prostorách ve škole se žáci a učitelé cítí méně bezpečně a kde je riziko zvýšeného výskytu šikany (např. shromažďování na chodbách při čekání na vstup do jídelny). V těchto prostorách je nastavena účinná ochrana pro žáky i pedagogy (např. dohledy).

6. Škola spolupracuje s dalšími organizacemi

Vedení školy má zmapovanou síť pomoci ve svém regionu a má domluvenou spolupráci se ŠPZ zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou (Částkova ulice), křesťanskou pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickými centry, střediskem výchovné péče a neziskovými organizacemi (Tady a teď, Člověk v tísni, P-centrum, Point 14, Diakonie), orgány OSPOD – zejména Plzeň 2 Slovany, zdravotnickými zařízeními (zejména PL Dobřany a ordinacemi dětských psychologů a psychiatrů), Policií ČR případně dalšími odborníky, kteří mohou být nápomocni při prevenci šikany a mohli by intervenovat v případě jejího výskytu na školách.

7. Škola zajišťuje podporu pro pedagogy

Vedení školy zajišťuje podporu a rozvoj pro své pedagogy v podobě kontinuálního plánu dalšího vzdělávání zaměřeného na efektivní strategie řešení problémů, včasný monitoring varovných signálů, rozvíjení kompetencí v třídním managementu atd. a dále v podobě podpory začínajících pedagogů a asistentů pedagoga, a to formou uvádějících učitelů a AP.

8. Škola zajišťuje podporu pro žáky

Pedagogičtí pracovníci školy poskytují žákům pravidelný prostor k reflexi vlastních zkušeností ve škole, kdy mohou společně s pedagogem (nejčastěji třídním učitelem) reflektovat svoji spokojenost ve škole, pocit bezpečí, vztahy ve škole a ve třídě, učit se řešení konfliktů a dalším sociálním dovednostem. K tomu slouží hodiny výchov, programy specifické primární prevence apod.

9. Škola zajišťuje informovanost

Každý žák a pedagog je seznámen s tím, co je a co není šikanování, zná možnosti, jak se zachovat ve chvíli, kdy je ohrožován agresory, a především ví, kam se může obrátit o pomoc s vědomím, že mu tato bude poskytnuta. Žáci, pedagogové i rodiče jsou srozumitelnou formou

informování o tom, na koho se mají obrátit a jak a komu je možné si stěžovat, pokud nejsou spokojeni s postupem pedagoga nebo školy.

10. Škola dbá na vhodné sestavení kolektivu třídy

Důležitým aspektem prevence šikany je vhodné sestavení jednotlivých tříd s ohledem na velikost třídy, na koncentraci žáků se specifickými potřebami, na žáky cizince a také s ohledem na vztahy mezi jednotlivými žáky.

Prvním krokem sestavování třídy je utváření kolektivů nových prvních tříd – při sestavování nových kolektivů hraje důležitou roli znalost vztahů mezi žáky v mateřské škole. Proto mohou rodiče nových žáků informovat TU 1. tříd o tom, s kým není vhodné jejich dítě zařadit do třídy.

Stejně důkladně je postupováno při přijímání nových žáků, zejména DŽC či žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

11. Škola má zpracovány základní dokumenty

Pravidla, která zahrnují vymezení základních postupů pro zajištění bezpečné školy, má škola popsána ve školních dokumentech, jako jsou školní řád, program a kompetence členů ŠPP, preventivní program školy, krizové plány používané při výskytu rizikového chování.

Školní řád přesně vymezuje povinnosti žáků i pedagogů školy ve vztahu k organizaci života školy, vymezuje pravidla pro soužití ve třídách, způsoby, jak se řeší krizové situace, určuje role třídních učitelů i učitelů specialistů. Součástí školního řádu je také specifikace nápravných opatření.

11/1 Program školního poradenského pracoviště zahrnuje popis činností, rozdělení rolí a vymezení odpovědnosti a kompetencí školních poradenských pracovníků, vytvoření časového prostoru pro poskytované služby, způsoby komunikace a spolupráce v rámci poradenského pracoviště i vně se specializovanými poradenskými pracovišti ve školství (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně-pedagogické centrum, středisko výchovné péče) a s relevantními organizacemi mimo školství.

11/2 Preventivní program školy (někdy nazývaný také minimální preventivní program) stanovuje základní pravidla pro zajištění prevence různých forem rizikového chování, určuje roli pedagogů i dalších odborných pracovníků školy, kteří se podílejí na naplňování úkolů vytyčených programem. Součástí tohoto programu školy je také školní program proti šikanování. Preventivní program školy obvykle zahrnuje bezpečnostní a krizové plány školy, které se podrobněji zabývají konkrétním rizikovým jevem.

11/3 Krizové plány školy obsahuje postupy, které přesně řeší některé nejčastější krizové situace ve spojitosti s projevy rizikového chování žáků, jež mohou ve škole nastat. Postupy jsou jasné, závazné pro každého pracovníka školy a určují konkrétní činnosti jednotlivých zaměstnanců školy.

Krizové plány obsahují tyto informace:

- kdo provádí první pomoc (intervenci),
- kdo co komu hlásí v systému školy,
- kdo kam co zapíše,
- kdo informuje zákonné zástupce žáků,
- kdo a v kterých případech informuje Policii ČR, OSPOD,
- kdo a jak informuje zákonné zástupce ostatních žáků školy,
- kdo a jak informuje ostatní žáky školy,
- kdo a jak informuje zřizovatele, media.

Plán obsahuje doporučení postupu pro všechny základní typy akutních/krizových situací, jako je ublížení na zdraví, šikana, agrese, rvačka, vážný úraz, intoxikace žáka atd.

11/4 Plán dalšího vzdělávání pedagogů zahrnuje školení pedagogů, ve zvýšené míře školního metodika prevence a třídních učitelů zejména: v prevenci šikanování, v oblasti komunikace, řešení konfliktů, interakce mezi učitelem a žákem, v diagnostice klimatu školní třídy, v ovlivňování postojů žáků v přijímání různosti, v podpoře osobnostně-sociálního rozvoje žáků, v tvorbě pravidel třídy a hodnocení jejich dodržování, v evaluaci klimatu třídy jako východiska k plánování služeb školy.

Vypracovali školní metodici prevence:

Mgr. Petra Fialová a PaedDr. Antonín Herrmann

Poslední úprava textu: listopad 2021